

İBRAHİMÎ DİNLERDE
KADIN

İBRAHİMÎ DİNLERDE KADIN

YAZARLAR

YAHUDİLİKTE KADIN

Prof. Dr. Salime Leyla Gürkan

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı

HRİSTİYANLIKTA KADIN

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman

İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı

İSLAM (TOPLUMUN)DA KADIN

Prof. Dr. Mehmet Birekul

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü

EDİTÖR

Doç. Dr. Saliha Okur Gümrükçüoğlu

Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi

KADEM Yönetim Kurulu Başkanı

BASKI VE CİLT

Yayın Dili Türkçe

Firma Adı TurkuvaZ Haberleşme ve Yay. A.Ş.

Adres Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No 29/1/1 Eyüpsultan İSTANBUL

Telefon 0212 354 30 00

Sertifika No 46403

ISBN 978-625-98835-3-3

3. Baskı, Nisan 2024, İstanbul

İLETİŞİM

Kadın ve Demokrasi Vakfı Genel Merkez

Küçük Çamlıca Mah. Kısıklı Cad. No: 112/A Üsküdar, İstanbul

TEL: +90 (216) 325 03 07

www.kadem.org.tr

FAKS: +90 (216) 325 03 09

info@kadem.org.tr

HRİSTİYANLIKTAKİ KADIN

Prof. Dr. Ömer Faruk Harman

İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dinler Tarihi
Anabilim Dalı

Özet

Kadın hem yaratılış, statü ve erkek karşısındaki konumu hem de ferdî ve sosyal hayattaki hak ve yükümlülükleri bakımından çeşitli din ve kültürlerde tarih boyunca hep tartışma konusu olagelmıştır.

Tarih boyunca çeşitli toplumlarda kadının farklı statülerde bulunduğu görülmektedir. Ana soyunun hâkim, "anaerkil" aile yapısının geçerli olduğu bazı topluluklarda kadın kutsallaştırılmış, anaerkil aile tipinin mevcudiyetini savunanlara göre insan hayatının kaynağı olması, doğurganlığı ve verimliliği sebebiyle ilâhlaştırılmış, tabiatla benzerliği sebebiyle tabiatın sembolü sayılarak verimlilik ilâhesi şeklinde tasvir edilmiş, böylece bereket tanrıçası veya ana tanrıça kültü oluşmuş, neticede Kybele, Artemis, Demeter, Astarte, Isis, Afrodite veya Venüs adlarıyla kişileştirilerek tapınma konusu olmuştur.¹ Pagan Roma M.S. 380'de Hristiyanlığı kabul etmesine rağmen, bu pagan (putperest) telakkinin etkisinde kalarak, ilâhe Artemis inancının hâkim olduğu Batı Anadolu'daki Efes'te M.S. 431 yılında toplanan III. Ekümenik (beynelmilel) Efes Konsili'nde, Artemis'in yerine Hz. İsa'nın annesi Meryem'i koymuş ve ona "Tanrı doğuran (Theotokos)" unvanını vererek bu pagan âdeti devam ettirmiştir.

Diğer yandan kadın, bazı topluluklarda erkeklerle eşit statü ve haklara sahip görüldüğü gibi, "ataerkil" topluluklarda çoğunlukla erkeğe göre ikinci derecede bir statü taşıdığı ve hatta bazı kültürlerde hemen hiçbir hak ve değere sahip olmadığı genel bir tespit sayılabilir.

Kadının yaratılışı, kız çocuk, eş ve anne olarak konumu, erkek karşısındaki statüsü, ferdî, içtimai ve dinî hayattaki hak ve yükümlülükleri açısından tarih boyunca birbirinden farklı telakki ve uygulamalara konu olması, toplumsal yapıyla olduğu kadar din ve öğretilerin bu alanda getirdiğiyle de yakından bağlantılı bir husustur.

Anahtar kelimeler: Hristiyanlık, Kadın, İncil, Havari, İlk Günah

¹Encyclopedia Americana (EAm), XI, 108-109.

Giriş

“Hristiyanlıkta Kadın” konusu ele alınırken öncelikle “Hristiyanlık” adı verilen ve günümüzde iki milyarı aşkın inananı bulunan bu dinin mahiyetinin, Hz. İsa ile alakasının bilinmesi, bu dinin temel kaynaklarını teşkil eden Kutsal Kitabı’nda ve İsa Mesih’in mesajının yer aldığı kabul edilen İncillerde kadının konumunun tespiti gerekmektedir. Ayrıca günümüz Hristiyanlığının mimarı kabul edilen Pavlus’un, Hristiyan Kutsal Kitabı’nda yer alan mektuplarında kadın ile ilgili değerlendirmelerinin, diğer taraftan önemli dinî meselelerin tartışıldığı konsillerde bu konuda alınan kararların, Hristiyan inancının şekillenmesinde önemli rol sahibi “Kilise Babaları” denilen dinî otoritelerin kadına bakışının ve son olarak da Kilise’nin bu konudaki öğretisinin bilinmesi gerekmektedir.²

Ayrıca Hristiyanlıktaki kadın ve aile anlayışının oluşmasında, içinden çıktığı Yahudiliğin çok önemli bir rol oynadığı ve Hristiyanlığın yayıldığı Grek-Roma kültürünün etkisi unutulmamalıdır.³

Hristiyanlık denilince genelde Hz. İsa’nın tebliğ ettiği ve günümüzde bu isimle anılan din anlaşılmaktadır. Hâlbuki Hz. İsa, tebliğ ettiği dine “Hristiyanlık” dememiştir. Kelime Yunanca Mesih anlamına gelen “Hristos” kelimesinden türetilmiş olup, “Mesih imanlısı, Mesih yanlısı” anlamındadır ve ilk defa Hz. İsa’dan yaklaşık 20 yıl sonra (M.S.44 yıllarında) Hz. İsa’ya inanmayanlarca, ona inananlar için kullanılmıştır.

— Günümüz Hristiyanlığının Temel Özellikleri

Bugünkü Hristiyanlık, merkeze Hz. İsa’yı alan, onunla ilgili telakkiler ve dogmalar üzerine kurulu bir dindir. Bu dinde temel inanç, İsa Mesih’in Tanrı oğlu ve Tanrı olduğu dogmasıdır. Yani, ilahî kelâmın ete kemiğe bürünüp insan olduğu inancıdır (incarnation= bedenlenme). Bu inanç ortadan kalkarsa günümüz Hristiyanlığı da yıkılır. Hâlbuki İncillerin hiçbir yerinde Hz. İsa, tanrı olduğunu söylemediği gibi, dinde en büyük emrin ne olduğu sorulduğunda şu cevabı vermektedir: “En önemlisi şudur: Dinle ey İsrail! Tanrımız Rab tek Rabdir. Tanrın Rabbi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle seveceksin.” (Matta İncili 22/34-40; Markos İncili 12/29-30; Luka İncili 10/25-28).

²Ö. Faruk Harman, “Hristiyanlıkta Kadın Algısı”, *Kur’an ve Kadın Sempozyumu (4-5 Haziran 2010 Ankara)*, Ankara 2013, s. 56-70.

³Asife Ünal, “Hristiyanlıkta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bir Bakış”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-III*, Ankara 2002, s. 125-136.

Hız. İsâ dâhîl bütûn peygamberler bir olan Allah'a iman edip sadece O'na ibadet edilmesini öğütlemişler, yani "tevhîd" inancını tebliğ etmişlerdir. Günümüz Hristiyanlığı ise tevhîd (Mutlak manada Allah'ın birliği) yerine testise (Baba Tanrı, Oğul Tanrı ve Kutsal Ruh Tanrı) inanmakta ve onu savunmaktadır. Hristiyan inancına göre Baba Tanrı yaratıcı, Oğul Tanrı (İsâ Mesih) yargılayıcı, Kutsal Ruh Tanrı ise bahşedicidir. Onların her biri ayrı ayrı tanrıdır, ancak üç ayrı tanrı değil bir tek tanrıdır (testis yani üçlû birlik inancı).

Hristiyanlığın en önemli özelliği teslis inancını benimsemesidir. Farklı Hristiyan mezhepleri teslis inancında birleşirler. Bu inancı kabul etmeyen Hristiyan sayılmaz; bu yönüyle teslisin birleştirici rolü vardır. Diğer taraftan teslis inancı Hristiyanlığı diğer dinlerden ayıran en temel özelliktir. Hristiyanlar teslis inancını (üçlü birlik), tek tanrı inancı olarak yorumlamaktadırlar ancak onların bu inancı Yahudilerin tek Tanrı inancına ve Müslümanların tevhit akidesine uymadığı gibi, Hinduizm'in politeizminden de farklıdır. Kur'an-ı Kerim bir insan ve bir kul olan Hz. İsa'yı ilahlaştırmaları ve Allah'ı, üçün üçüncüsü olarak kabul etmeleri sebebiyle, teslisi benimseyenleri eleştirmektedir (Mâide 5/73).

Hristiyan inancına göre Hz. İsa çarmıha gerilerek öldürülmüş, defnedilmiş, üç gün sonra dirilmiştir. Kur'an'a göre ise onu öldürmek için planlar yapanlar onu ne çarmıha gererek ne de başka türlü öldürememişlerdir.

30 ► Hristiyan inancına göre İsa Mesih insanlığın günahı için (aslı günah), günahsız olduğu halde kendini feda ederek, çarmıhta can vermek suretiyle, insanların günahı için kefarettir.

Şu bir gerçek ki Pavlus ve onu takip edenler, Hz. İsa'yı ilahlaştırarak, onun tebliğ ettiği dini bugünkü haline sokmuşlar ve 325 yılında İznik'te toplanan I. ekümenik (bütün dünya Hristiyan temsilcilerinin katıldığı) konsilde İsa Mesih'in gerçek Tanrıdan olma Tanrılığını, Hristiyan imanının esas kabul etmişlerdir.

HRİSTİYAN KUTSAL KİTABINDA KADIN

Hristiyan Kutsal Kitabı, Batı dillerinde “Bible” diye bilinir. Türkçe karşılığı Kitabı Mukaddes/ Kutsal Kitap’tır; Eski Ahit (Tanah) ve Yeni Ahit’ten oluşmaktadır. Eski Ahit veya diğer adıyla Tanah, içinde Tevrat’ın da yer aldığı birçok bölümden oluşan bir koleksiyondur; ayrıca Yahudilerin Kutsal Kitabı olmakla birlikte Hristiyanlarca da kutsal kabul edilmektedir. Sadece Hristiyanlara ait olan ve Yahudilerce kabul edilmeyen Yeni Ahit ise başta dört İncil olmak üzere, Pavlus’un ve bazı havarilerin mektupları ile Vahiy adı verilen bölümü ihtiva etmektedir.

Hristiyanlık, bir yönüyle Yahudiliğin devamı ve onun mirasçısı olduğundan Yeni Ahit, çeşitli konulardaki gibi kadın algısında da klasik Yahudiliğin, Filistin coğrafyasındaki âdet ve geleneklerin izlerini ve etkisini bünyesinde barındırmaktadır.⁴ Kadının yaratılışı, yasak meyveden yemesi ve Âdem’e de yedirmesi sebebiyle günaha teşviki gibi hususlar, Hristiyanlarca da kutsal kabul edilen ve Yeni Ahit’in tarihi arka planını oluşturan Tevrat’ta yer almaktadır.

Kitab-ı Mukaddes’e göre kadın, hem tabiatlarının birbiriyle uyumlu olması (Tekvin 2/23-24) hem de kadının erkeğe bağlı olması (Efesoslulara Mektup 5/22-24) için erkekten (Tekvin 2/21-22) yaratılmıştır ve kadının statü ve fonksiyonu, patriyarkal aile yapısından kuvvetli bir şekilde etkilenmiştir. Dolayısıyla kadının başlıca fonksiyonu, kadın ve anne olarak rolünü yapmaktan ibarettir. Bunun yanında o, cemaatin ekonomik ve sosyal hayatına, siyasî ve hatta askerî işlerine de katılmaktadır.

— Kadının Yaratılışı

Kadının yaratılışı, Hristiyanların da kutsal kabul ettiği ve Yeni Ahid’in arka planını oluşturan Yahudi Kutsal Kitabı Eski Ahid’in (TANAH) Tevrat kısmında yer almakta ve Hristiyanlarca da kaynak kabul edilmektedir. Yaratılışla ilgili Tevrat’ta yer alan iki anlatımdan birincisine göre Tanrı altı günde göğü, yeri ve yerdekileri yaratmıştır. Yaratılışın birinci gününde ışık, ikinci gününde gök kubbe, üçüncü gününde kara, deniz ve yeryüzündeki bitkiler, dördüncü gününde gökteki yıldızlar ile ay ve güneş, beşinci gününde gökteki kuşlar ve denizlerdeki canlılar, altıncı gününde de yerdeki canlılar ile Tanrı’nın kendi suretinde insan yaratılmıştır.

⁴ O. J. Baab, “Woman”, *The Interpreter’s Dictionary of the Bible*, Nashville 1962, IV, 867.

Tanrı insanı erkek ve dişi olarak yaratmış, onları kutsayarak “Verimli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun ve denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. Yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak.” demiştir (Tevrat/Tekvin 1/1-29).

Tevrat’ta yer alan ikinci anlatıma göre ise Tanrı, göğü ve yeri yarattığında yeryüzünde daha bir ot bile bitmemişti. Tanrı yerin toprağından Âdem’i yaratarak burnuna hayat nefesini üflemiş, sonra da yeryüzünün doğu tarafındaki Aden’de bir bahçe dikerek Âdem’i oraya yerleştirmiştir. Bahçeyi bin bir ağaçla süsleyen ve Âdem’i oraya koyan Tanrı, istediği ağacın meyvesini yiyebileceğini yalnız iyiyle kötüyü bilme ağacından yememesini aksi takdirde öleceğini söylemiştir. Daha sonra Âdem’in yalnızlığını gidermek için bir yardımcı yaratacağını söyleyerek önce yerdeki hayvanları ve gökteki kuşları, onlara isim vermek üzere Âdem’e getirmiş, Âdem hepsine isim vermiş fakat bunların hiçbiri Âdem’in yalnızlığını gideremeyince, üzerine uyku getirdiği Âdem’in bir kaburga kemiğinden kadını yaratmıştır (Tevrat/Tekvin 2/1-22).

Tevrat’ın birinci anlatımına göre Tanrı insanı kendi suretinde, erkek ve dişi olarak, yaratılışın ikinci anlatımına göre ise önce Âdem’i, sonra da onun kaburga kemiğinden eşini yaratmıştır. Âdem de yalnızlığını giderecek birini bulduğu için “İşte bu benim kemiklerimden alınmış bir kemik, etimden alınmış ettir.” demiştir (Tevrat/Tekvin 2/23).

32 ►

— Kadının Günaha Teşviki ve İlk Günah

Tevrat’a göre Tanrı’nın yarattığı yabani hayvanların en kurnazı olan yılan, kadına “Tanrı gerçekten bahçedeki ağaçların hiçbirisinin meyvesini yemeyin dedi mi?” diye sorar, Kadın ise “Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz ama Tanrı ‘Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin yoksa ölürsünüz’ dedi.” diye cevap verir. Bunun üzerine yılan “Kesinlikle ölmezsiniz. Çünkü Tanrı biliyor ki o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız.” der. Bunun üzerine kadın, ağacın güzel, meyvesinin çekici olduğunu görünce meyveyi yer, kocasına verir, o da yer ve ikisinin de gözleri açılır, çıplak olduklarını anlarlar, incir yapraklarını dikip örtünürler.

Tanrı Âdem’i sorguya çekip de yasakladığı ağaçtan niçin yediğini sorunca o da yasak meyveyi kadının kendisine yedirdiğini söyler. Bunun üzerine Tanrı kadına niçin böyle yaptığını sorunca, o da yılanın aldattığını söyler. Bunun üzerine Tanrı yılanı cezalandırır ve kadına “Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim, ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın. Seni o yönetecek.” der. Âdem’e de cezasını bildirerek “Hayat boyu emek vermeden yiyecek bulamayacaksın, toprağa dönünceye dek ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın,

çünkü topraksın, topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin.” der ve onları cennetten çıkarır⁵ (Tevrat/Tekvin 3/1-24) .

Tevrattaki bu hadiseden, Âdem’e yasak meyveden yedirerek cennetten kovulmalarına sebebiyet verenin eşi Havvâ olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Hristiyanlıkta kadın, bu sebeple günah işleyen ve günaha sebep olan varlık şeklinde kabul edilmiş, olumsuz bir imaja sahip kişi olarak takdim edilmiştir. Ancak sadece Hz. Meryem, ilk günahın tüm pisliklerinden korunmuştur ve yeryüzündeki yaşamı boyunca Tanrı’nın özel bir lütfu sayesinde, hiçbir günah işlememiştir.⁶

Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarında yasak meyveyi yılanın kadına, kadının da Âdem’e yedirdiği belirtilirken⁷ Kur’an’da kadını aslî suçun sebebi olarak gösteren böyle bir bilgiye rastlanmaz. Kur’an’da şeytanın, ikisini birden aldatarak cennetten çıkarılmalarına sebep olduğu belirtilmekte (bk. el-Bakara 2/36), hatta şeytanın Havvâ’ya herhangi bir hitabından söz edilmezken, “Ey Âdem! Sana ebedîlik ağacını ve eskimeyecek bir saltanatı göstereyim mi?” (Tâhâ 20/120) denilerek doğrudan Âdem’e hitap ettiği görülmektedir.

— Dört İncil’de Kadın

Hristiyanlıkta, İsâ Mesih’e İncil diye bir kitabın verilmediği, onun böyle bir kitap yazmadığı ve havarilerine de yazdırmadığı, mevcut İncillerin Hz. İsâ’dan sonra, 65 ile 110 yılları arasında havariler ve onların talebeleri tarafından hatırat kabilinden kaleme alındığı, İsâ Mesih Aramice konuştuğu halde mevcut İncillerin Yunanca kaleme alındığı kabul edilmektedir.⁸ Hristiyanlıkta çok sayıda incil söz konusudur ve IV. yüzyılda, aralarından bir ayıklama yapılarak sadece dördü (Matta İncili, Markos İncili, Luka İncili, Yuhanna İncili) sahih ve muteber (kanonik) kabul edilmiştir. Hz. İsâ’nın hayatı ile ilgili en eski yazılı belgeler, kutsal metin kabul edilen incillerdir.

İnciller, Hz. İsâ’nın hayatının anlatıldığı eserlerdir.⁹ Hz. İsâ’nın hayatı ve göreviyle ilgili İncillerde anlatılan olaylarda adı verilmeden birçok kadından bahsedilmektedir (Matta 9/20-22; 14/21; 15/22; 26/7-13; Markos 1/31; Luka 13/11-13; Yuhanna 4/7-26). İncillerde ismi zikredilen kadınlar arasında ise başta Hz. İsâ’nın annesi Meryem olmak üzere Mecdelli Meryem, Yûsuf ve Yâkub’un annesi Meryem ve Zebede’nin oğullarının annesi Meryem bulunmaktadır.

⁵ Ö. Faruk Harman, “Havvâ”, *İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 1997, XVI, 542-545.

⁶ Günay Tümer, “Asli Günah”, *DİA İstanbul 1991*, III, 496-497; *Katolik Kilisesinin Din ve Ahlak İlkeleri*, çev: Dominik Pamir, s. 104-112.

⁷ Ö. Faruk Harman, “Kadın (İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda)”, *DİA İstanbul 2001*, XXIV, 84.

⁸ Ö. Faruk Harman, “İncil”, *DİA İstanbul 2000*, XXII, 271.

⁹ Ö. Faruk Harman, “İncil”, *DİA İstanbul 2000*, XXII, 270-276.

Îsâ'ya inananlar arasında kadınlar da vardır ve onlar hem daha cesur hem de Îsâ'ya daha bağlıdılar. Hz. Îsâ'nın görevi esnasında kadınlar önemli rol oynamışlardır. Îsâ sadece sözleriyle değil davranışlarıyla da kadınları güçeltmiş, İncil'i yayma işine, seçtiği kadınları da katmıştır.

Yeni Ahid'de erkekler gibi kadınlar da Mesih'in doktrinine muhataptılar. Onu dinleyip peşinden giderek (Matta 14/21, 15/28; Yuhanna 4/7-42), Îsâ Mesih vasıtasıyla şifa bulmuşlar ve günahları bağışlanmıştır (Matta 8/14-15; Luka 7/48-50; 13/13).

Îsâ, İncil'i yayma işinde kadınları da görevlendirmiştir. Onlar takvâları, dindarlıkları ve şefkatleriyle kendilerini göstermişlerdir; Galile'den Calvaire'e kadar havarilerle birlikte Îsâ'ya refakat ve hizmet etmişlerdir (Matta 27/55; Luka 23/49, 55-56; Markos 15/40-41). Onlar, Îsâ'nın dirilişinin ilk tanıklarıdır (Luka 24/1-10; Markos 16/1-10). İncillere göre Hz. Îsâ, cuma günü çarmıha gerilmiş, ölmüş ve gömülmüş, pazar günü erken vakitte ise Mecdelli Meryem ve diğer iki kadın onun kabrini ziyaret etmiş, Îsâ'nın dirilişine tanıklık edip durumu havarilere haber vermişlerdir.

Yeni Ahit şeriatının en temel özelliklerinden biri, hem boşanmanın yasaklanması sebebiyle evlilik birliğinin ve bozulmazlığının kutsanması hem de bekâretin iyi olduğunun ilanıdır. Yeni Ahid'de bir taraftan cinsî hayat ve evlilik iyi görülmemekte, bekâretin üstünlüğü ve evlenmemenin fazileti vurgulanmakta, diğer taraftan poligami ve boşanma yasaklanmaktadır (Matta 1/23; 19/12).

Hem Hz. Îsâ'nın mesajında hem de Pavlus'un öğretisinde hiç evlenmemenin ve kendini tamamen Tanrı'ya adanmanın önemi ve zorluğu vurgulanmaktadır. Meryem bakire iken Îsâ'ya hamile kalmıştır (Matta 1/23). Havarilerin, hiç evlenmemenin daha iyi olduğunu söylemeleri üzerine Hz. Îsâ şöyle demektedir: "Herkes bu sözü kabul edemez. Kendilerine bu yetki sadece Tanrı tarafından verilenler edebilir. Çünkü kimi daha doğuştan hadımdır. Kimi insanlar tarafından hadım edilir. Kimi de göklerin hükümleri için kendisini evlenmekten uzak tutar. Bunu kabul edebilen etsin." (Matta 19/10-12). Hz. Îsâ burada üç kuraldan bahsetmektedir:

- a) Tabiat kuralı bazılarını, istemelerine rağmen evliliği yasaklamaktadır.** (Doğuştan hadım olanlar.)
- b) Zor kuralı. Bazıları da insanlar tarafından evlenmekten menedilir.** (İnsanlar tarafından hadım edilenler.)
- c) İneyet kuralı.** (Göklerin krallığı için kendilerini evlenmekten uzak tutanlar.)

Öte yandan Hz. Îsâ boşanmaya karşıdır. O şöyle demektedir: "Denmiştir ki, kim karısını boşarsa ona boşanma belgesi versin. Ama ben size derim ki her kim karısını zina dışında bir nedenle boşarsa onu zinaya itmiş olur. Her kim boşanmış bir kadınla evlenirse zina etmiş olur." (Tesniye 24/ 1; Matta 5/31-32). Yine Îsâ: "Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın." (Matta 19/6) diyerek boşanmayı yasaklamaktadır.

Îsâ kadınlarla konuşmakta, onları dinlemekte (Matta 15/28), onlara yardımcı olmaktadır.

İsâ'nın kadın şakirtleri de vardır, onlardan beşinin adı bilinmektedir ve bu grubun lideri Mecdelli Meryem'dir. Hz. İsâ hasta kadın ve kızlara gösterdiği ilgiyi kötü yola düşmüş kadınlardan esirgemez. Günahkâr bir kadının İsâ'ya gelerek güzel kokulu yağ sürmesi ve göz yaşı dökmesi üzerine İsâ, bağışlandığını söyler (Luka 7/48-50). Zina ile itham edilen bir kadının recmedilmesi esnasında "Aranızda kim günahsızsa ilk taşı o atsin." der ve daha sonra kadını affeder (Yuhanna 8/6-12).

— Pavlus'un Mektuplarında Kadın (M.S. I. Yüzyıl)

Pavlus'un Mektupları Yeni Ahit külliyatı içinde en erken hatta İncillerden de önce yazılan (49-63 yılları arası) ve Hristiyanlığın doktrin yönünü oluşturan metinlerdir. İncillerden önce yazılıp Hristiyan cemaatlere yayılmış ve Pavlus'un misyonerlik gezileri esnasında İsâ Mesih'in mesajı diye sunulmuş, İsâ Mesih'in hayatının ve mesajının konu edildiği İnciller bile, bu perspektiften değerlendirilip kabul veya reddedilmiştir. Kısacası bugün Hristiyanlığın temel dogmaları Pavlus'un görüşleri doğrultusunda şekillenmiştir.

Pavlus, bir taraftan "Vaftizde Mesih'le birleşenlerinizin hepsi Mesih'i giyindi. Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne de dişi ayrımı vardır. Hepiniz Mesih İsâ'da birsiniz." (Galatyalılara Mektup 3/27-28) deyip kurtuluş açısından kadın ve erkeğin eşitliğini ortaya koyarken diğer taraftan günah konusunda sorumluluğu kadına yükleyerek kadını arka plana itmektedir: "Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensün. Kadının ders verip erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; kadın sükûnet içinde dinlesin. Çünkü önce Âdem, sonra Havvâ yaratıldı; aldanan da Âdem değildi, kadın aldanıp suç işledi. Ama kadın sağduyu ile iman, sevgi ve kutsallıkta yaşarsa, çocuğun doğmasıyla kurtulacaktır." (I. Timoteos 2/11-15).

İnsanın adanmışlığının sorumluluğunu Havvâ'ya/kadına yükleyen Pavlus, hayat içerisinde kadına ikincil bir rol yükler. Ona göre kadın daima ikincil konumda ve erkeğin gerisindedir. Her ne kadar yukarıda belirttiğimiz ifadesinde Mesih karşısında cinsiyetin bir anlamı olmadığını söylese de Tanrı, Mesih insan ilişkisini açıklarken bir hiyerarşiden söz eder. Buna göre her erkeğin başı, bir anlamda üstü Mesih ve Mesih'in üstü Tanrı iken, kadının başı ya da ondan sorumlu olan üstü erkektir: "Ama şunu da bilmenizi isterim: her erkeğin başı Mesih, kadının başı erkek ve Mesih'in başı Tanrı'dır." "Kadınlar, Rabbe bağımlı olurlar gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih nasıl kilisenin başı ise erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi kadınlar da kocalarına her konuda bağımlı olsunlar." (I. Korintliler 11/3; Efesliler 5/22-24).

Yine Pavlus kadının ve erkeğin örtünmesi konusunda özellikle dua esnasında kadınların başlarını örtmeleri gerektiğini erkeklerin başlarınınsa tam tersine açık olması gerektiğini ifade ederken çarpıcı değerlendirmelerde bulunur. Kadının başı açık dua etmesi onu alçaltırken erkeğin başını kapatarak dua etmesi onu alçaltır. Bundan hareketle Pavlus,

başını örtmek istemeyen kadınlara saçlarını tıraş ettirme alternatifini sunar. Bütün bunlara sunduğu gerekçe ise erkeğin Tanrı'nın suretinde yaratılmış olmasıdır. Erkek Tanrı'nın suretinde olduğu için başı açık olmalıdır. Çünkü o Tanrı'nın yüceliğini yansıtmaktadır. Kadının bu ikincil konumuna güçlü ve tanrısal bir vurgu yaptıktan sonra belki kadının tamamen aşağılanmasının önünü kapatmak için Pavlus, bir gerçeğin de altını çizerek, kadının erkekten yaratıldığını ancak sonraki süreçte de her erkeğin bir kadından doğduğunu ifade eder. Başı örtülmemiş olarak dua ya da peygamberlik eden her kadın başının saygınlığını hiçe indirir. Erkek, Tanrı'nın yüceliğidir. Oysa kadın, erkeğin yüceliğidir. Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Üstelik erkek kadın için değil, ama kadın erkek için yaratıldı (I. Korintliler 11/3-9; 14/34-35; I. Timoteos 2/11-12).

Kadın ve erkeğin birbirine zorunlu biçimde bağlı olduğuna, bunun onların doğalarından kaynaklandığına -tıpkı Tekvin 2/24'teki gibi- işaret eden Pavlus, yine de aslî görüşünden vazgeçmez. Ona göre kadının topluluk içinde konuşması bile hoş değildir. En iyi kadın susmasını bilen kadındır. Kadın, şayet öğrenmek istediği bir şeyler olduğu için konuşma ihtiyacı duyuyorsa bu durumda sorularını doğrudan kocasına ama evde baş başa oldukları bir zamanda yöneltmeli ve ne öğrenecekse ondan öğrenmelidir. Kadının öğretmeni kocasıdır: "Kadınlar, kutsalların bütün topluluklarında olduğu gibi, toplantılarınızda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kendi kocalarına sorsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır." (I. Korintliler 14/34-35).

I. Korintliler 7'de evlilik, cinsellik ve kadın konusu önemli bir yer tutar. Burada Pavlus, takipçilerine evlenmeyi tavsiye etmekle birlikte cinsel ahlaksızlık nedeniyle "her erkeğin bir karısının her kadının da bir kocasının olmasının iyiliğini" ifade eder. Şehvetin esiri olmaktansa evlenmenin iyi bir davranış olduğunu ama yine de kendisini kontrol edebilenlerin yani nefislerine hâkim olabilenlerin evlenmemelerini tavsiye eder. Evli olanların ise boşanmalarının gereksizliğine işaret eder. Kurulmuş olan müessese devam etmelidir.

Yukarıda görüldüğü üzere Pavlus'un bizzat kendisine ait fikirlerinde, kadını erkeklerle eşitleyerek onu bir insan gibi değerlendiren ifadelerinin tam tersine, kadının Tanrı'nın suretinden uzak yaratıldığını, erkeğe itaat etmesi gerektiğini, hatta öğrenme amacıyla bile cemaat içerisinde soru sormamasını zira kadının hocasının kocası olması gerektiğini gösteren, kadının yaratılış itibarıyla kötü olduğu düşüncesine zemin hazırlayan görüşleri vardır.

Pavlus, evlilik müessesesine önem vermekle birlikte evliliğin, mükemmel bir hayatı engellediğini de söylemektedir: "Sizin kaygıdan uzak olmanızı istiyorum. Evli olmayan kişi Rabbin işleriyle kaygılanır, Rabbi nasıl hoşnut edeceğini düşünür. Evli kişiye dünya işleriyle kaygılanır, karısını nasıl hoşnut edeceğini düşünür. İlgisi ikiye bölünür. Evli olmayan kadın ya da genç kız gerek beden gerek ruh açısından kutsallaşmak amacıyla Rabbin işleri için kaygılanır. Oysa evli kadın dünya işleri için kaygılanır, kocasını nasıl hoşnut edeceğini düşünür." (I. Korintliler 7/32-35).

Pavlus, evliliği yasaklayanları kınamaktadır (I. Timoteos 4/3). Esseniler evlilikten tiksiniyorlardı. Pavlus, evlilik konusunda herkesi serbest bırakmaktadır. O, evlenmemiş ve dul olanlara, oldukları gibi kalmalarını öğütlemektedir (I. Korintoslular 7/26-28). Evlilik dışında kendilerini koruyamayanlara ise evliliği tavsiye etmektedir (I. Korintoslular 7/2, 8, 9; I. Timoteos 5/14). Pavlus evlenmemenin ideal olduğunu, ancak hem zinadan korunmak hem de çocuk yapmak için evliliğin olabileceğini ifade etmektedir (Korintoslular’a Birinci Mektup 7/1-7). Pavlus’a göre bakirelik üstün bir mükemmellik ve fedakârlıktır (I. Korintliler 7/25-40), fakat evlilik İsâ tarafından bir dinî sır seviyesine yükseltilmiştir (Efesliler 5/31-32). Kadın erkeğin gerçek arkadaşıdır. İsâ’nın, kilisesine karşı yaptığı gibi erkek onu sevmeli, ihtimam göstermeli, himaye etmelidir, çünkü onunla bütünleşmektedir (I. Korintliler 11/9, 11).

Pavlus kadınların kilise toplantılarına katılabileceklerini, ancak söze karışmamalarını, çünkü kadın erkeğe bağımlı olduğu için öğrenmek istediklerini evde kocalarından sorabileceklerini, kadınların başlarını örtmelerinin zorunlu olduğunu ve yalnız bu şekilde kilisede dua edebileceklerini belirtmektedir (I. Korintliler 11/5-6, 9-10; 14/34-35).

Pavlus, çözülmez bir bağla bağlanmış bulunan eşe (I. Korintliler 7 /10-11), kocasına itaati tavsiye eder (Efesliler 5/22; Koloselilere 3/18; I. Korintliler 7/2-4; I. Petrus 3/1, 5-6). O, annelik görevlerini yapmak suretiyle (I. Timoteos 2/15; 5/14), çocuklarını iman üzere yetiştirmekle (Titus 2/4-5), kendini iyi işlere vererek (I. Timoteos, 2/10) kurtuluşa erebilir. Mütevazı olmak, aşırı süs ve lüksten kaçınmak her kadının temel görevidir: “Kadınlara gelince saygın, gösterişsiz giyinsinler. Utanılmayacak biçimde, akıllıca süslensinler. Saç örgüleriyle, altınla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil, takvâyı esas alan kadınlara yaraşır iyi işlerle donansınlar.” (I. Timoteos 2/9). “Kadın tam bir bağlılıkla, sessizce öğrensin. Kadının öğretmesine ya da erkeğe egemen kesilmesine izin vermem. Kadın sessiz kalmalı. Çünkü önce Âdem, sonra Havvâ yaratıldı. Üstelik Âdem kandırılmadı, ama kadın kandırılarak suç işledi. Ne var ki dünyaya çocuk getirmekle kurtulacaktır; yeter ki ağırbaşlılıkla imanı, sevgiyi ve kutsallığı sürdürsün.” (I. Timoteos 2/9-15).

Pavlus’un mektuplarında kadının erkeğe göre ikincil bir konumda olduğu görülmektedir. Feminist bakış açısından Pavlus, erkeğe karşı kadını ikincil bir konumda tutmayı arzulayan Hristiyan muhafazakârlar için bir müttefiktir.¹⁰

¹⁰ P. Eisenbaum, “Kadın Düşmanlığının ve Yahudi Aleyhdarlığının Babası Pavlus mudur?”, *Pavlus’u Düşünmek*, Ankara 2006, s. 379.

— Hz. Meryem'in Özel Statüsü

Hristiyanlıkta kadın algısı denilince Hz. Meryem olgusunu ayrıca dikkate almak gerekmektedir. Çünkü o, İncillerde ön planda değilken daha sonraları ön plana çıkmış, ayrı bir kült objesi olmuş, "theotokos" olarak nitelendirilmiş, oğlu gibi semaya uruc ettiği kabul edilmiş olup çeşitli zamanlarda insanlara görüldüğü kabul edilerek başlıca şefaate aracı olarak algılanmaktadır.

İncillerde Hz. Meryem pek fazla ön planda değildir. Markos İncilinde Meryem'den sadece iki kez, buna karşılık Luka ve Yuhanna' da biraz daha fazla bahsedilmiştir. Matta ve Luka'da, İsa'nın çocukluğu ile ilgili bölümler dışında Meryem'den bahsedilmez. Luka İncilinde Yusuf ile nişanlı bakire Meryem'e melek Cebrail'in görünmesi, İsa'yı doğuracağını müjdelemesi, Meryem'in şaşkınlığı ve teslimiyeti, Beytlehem'de İsa'yı dünyaya getirmesi, kırk günlük iken ve on iki yaşına gelince, Yusuf'la birlikte mabede getirilmesinden bahsedilir. Daha sonra Meryem adeta sahneden çekilir. Yuhanna İncilinde ise Meryem, Kana'daki düğünde, ayrıca çarmıha gerilme esnasında görünmektedir.

Hz. İsa, annesi de dahil kadınlara "Ey kadın!" diye hitap eder. İsa, Kana'daki düğünde annesi Meryem'e, "Ey kadın! Buna karışmamalısın..." demektedir (Yuhanna 2/4). O, Süleyman ve Yeremya gibi "Annem" demez. İsa Mesih halka konuşurken annesi ve kardeşleri gelirler. İsa'ya haber verildiğinde "Annem kimdir? Kardeşlerim kimlerdir?" der. Sonra elini öğrencilerine doğru uzatarak: "İşte annemle kardeşlerim!" der (Matta 12/46-50). İsa Mesih'in tebliğ faaliyeti esnasında İncil yazarları Meryem'den, bu nakillerin dışında neredeyse hiç bahsetmezler.¹¹

Meryem son olarak çarmıhın dibinde görülür ve çarmıhtaki İsa, annesini havari Yuhanna'ya emanet eder (Yuhanna 19/25-27). Meryem'le ilgili son bilgi ise, İsa'nın semaya yükselmesinden sonra Meryem'in, havarilerle birlikte dua etmesidir (Resullerin İşleri 1/14).

Pavlus, Meryem'den bir iki defa, adını da vermeden söz ederken, ilk kilise babalarının tutumu da buna yakındır. Ancak Meryem daha sonraları önem kazandı, üçüncü ekümenik konsilde (Efes 431) ona "theotokos" (Tanrı doğuran) unvanı verildi, adına çeşitli yortular ihdas edildi. Meryem kültünü tesis eden Katolik kilisesi, putperest kültteki ilâheler yerine kendi ilâhesi Meryem'i koydu. Meryem, Kibele, Afrodite, Venüs, Artemis gibi ilâhelerin yerini aldı.

Günümüzde Meryem kültü Hristiyan dünyada özellikle de Katoliklikte oldukça önemli bir yer tutmakta, çeşitli yerlerde Meryem'e ithaf edilen kiliseler bulunmakta ve Meryem'in, zaman zaman görüldüğüne inanılmaktadır.

¹¹ H. Lesetre, "Marie, mere de Dieu", *Dictionnaire de la Bible*, Paris 1912, N/1, 795-796.

Hristiyanlıkta Hz. Meryem'in, Havvâ'nın işlediği günaha kefareti olan Âsâ'yı, bir erkekle ilişkiye girmeksizin bakire olarak doğurduğu kabul edilmektedir. Hristiyan teolojisi insanlığı günaha sürükleyen bir kadın olduğunu, günahı kurtaracak olanın da bir kadın olması gerektiğini ileri sürmektedir. Protestanlık mezhebi ise Meryem'i, Katolikler gibi yüceltmez ve kutsallaştırılmasına karşı çıkar.

İncillere göre Hz. Meryem, Hz. Âsâ'ya hamile kaldığında Yusuf (Saint Joseph) ile nişanlıydı. Yahudilere göre o dönemdeki nişanlılık evlilikten farksızdı. Hz. Meryem, Hz. Âsâ'yı babasız dünyaya getirdikten sonra Yusuf'la evlendi mi, başka çocukları oldu mu? Genel yaygın kanaat, onun bekâretini ölene dek sürdürdüğü noktasındadır.

İncillerde, Hz. Âsâ'nın kardeşlerinden bahsedilir ancak bu kardeşler gerçekten Hz. Âsâ'nın biyolojik kardeşi midir? Acaba Hz. Meryem, Âsâ'yı doğurduktan sonra Yusuf ile evlenmiş midir? Veya bu kardeşler Yusuf'un, Meryem öncesi evlilikten doğan çocukları mıdır? Hz. Meryem'in, bakire olarak Hz. Âsâ'yı doğurduktan sonra da Yusuf'la evlenmediği kabul edilmektedir.¹²

Hristiyan inancına göre her doğan günahkâr olarak doğmaktadır. Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveyi yemek suretiyle işledikleri günah, kalıtım yoluyla onların bütün zürriyetlerine geçmiştir, dolayısıyla her doğan günahkâr olarak doğmaktadır. Bunun iki istisnası vardır ki onlar da Hz. Meryem ve oğlu Hz. Âsâ'dır. Hz. Meryem günahsız doğduğu gibi, kilisenin inancına göre gerçekten Tanrı'nın annesidir (Theotokos). Meryem'in bakire olarak anneliği Kiliseyi, Meryem'in yaşadığı sürece hatta insan olan Tanrı'nın Oğlu'nun doğumunda bile bakire kaldığı inancına götürmüştür ve Âsâ, Meryem'in tek çocuğudur.¹³

¹² Ö. Faruk Harman, "Meryem", *DİA*, Ankara 2004, XXIX, 236-242.

¹³ Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri, s. 129-134.

HAVARİLER VE SONRASI DÖNEMDE KADIN

Hız. İfâ'nın semaya urucundan sonra Kudûs'teki evde kadınlar ve Hız. Meryem, havarilerle birlikte dua etmişlerdir (Resullerin İşleri 1/14). Hız. İfâ'ya inanan kadınlara havariler döneminde başka kadınlar da katılmıştır (Resullerin İşleri 9/36; 16/14; 17/34; 18/2). Yeni Ahit'te, havariler döneminde Hristiyan cemaate yardım ve hizmet eden birçok kadından bahsedilmektedir. Hız. İfâ sonrası ilk Hristiyan topluluğunda erkekler ve kadınlar vaftiz edilmişlerdir (Resullerin İşleri 8/12). Hız. İfâ zamanında olduğı gibi havariler döneminde de kadınlar sınırlı ölçüde de olsa cemaate yardım ve hizmet işini sürdürmüşlerdir. Bazıları yetenekleri sebebiyle çeşitli dinî görevler üstlenmişlerdir.

Bu dönemde Yahudilerin kışkırtmaları üzerine, dinî gayretleri sebebiyle Pavlus ve Barnabas'ı kovan kadınlar olduğı gibi (Resullerin İşleri 13/50), Selânik kentinin ileri gelen bazı kadınları, iman ederek Pavlus ve Silas'ın yanında yer almışlardır (Resullerin İşleri 17/4, 12). Bu dönemde cemaat içinde görev alan Priskila adlı kadını zikretmek gerekir (Resullerin İşleri 18/2, 18, 26). Roma'da bu yeni dine inananların çoğı kadındır (Romalıları 16/1-16). Fibi, Kenhrea Kilisesi'nin hizmet eden bir üyesi, diyakonesidir (Romalıları 16/1). Bu demektir ki kilisenin lider olmasa da görevlisidir. Hız. İfâ'ya inanan bu kadınlar, evlerini havarilerin çalışmalarına da açmışlardı. Bu ilk dönemde bazı kadınlar, özel yeteneklerinden dolayı bazı görevlere seçilmişlerdi. Onlar, çeşitli dinî, toplantılarda konuşmalar yapmakta, topluluğa hizmet etmekteydiler. İlk zamanlarda diyakones olarak atanmakta, vaftiz esnasında papaza yardımcı olmaktaydılar. Daha sonra bu işler, erkeklere has denilerek kadınlara yasaklanmıştı.

Havariler sonrası dönemde kadınlar, Hristiyanlığın yayılmasına hizmet etmişlerdir. Bu dönemde kadınların kilise ile ilişkileri iki şekilde temayüz etmiştir ki bunlar da rahibelik ve manastır hayatıdır. İncil'den ve Pavlus'un mektuplarından (I. Korintliler 7/36-38) hareketle bazı kadınlar ruhsal evliliğı seçmiş ve manastır hayatına katılmışlardır. II. yüzyılla birlikte kutsal bakirelik kurumu ortaya çıkmıştır ki bu kadınlar kendilerini bakire olarak yaşamak, İfâ'nın gelini olarak şerefli, itibarlı bir yere sahip olmak için vakfetmişlerdir. Kutsal bakireleri kadın münzeviler izlemiş, böylece kadın manastırları oluşmuştur. Diğer taraftan hastahaneler ve imarethanelerdeki faaliyetler de başlamıştır.

Dinî inançlarından dolayı kocalarından ayrılan ve bakımı Hristiyan toplumun üzerine kalmış olan dullar, kadınlara ait hizmet ve ibadetlerle meşgul olmuşlardır. II. yüzyılda dullar, papazlar, rahipler, diyakonlar gibi kilisenin ayrılmaz bir parçası iken, III. yüzyılda dulların oruç tutmak ve ibadet etmek gibi aslî vazifelerine dönmeleri sağlanarak, ayinlerdeki görevlerinden uzaklaştırılmışlar, IV. yüzyılın sonunda ise kilise yetkilisi olarak müktesep öğretme hakkı ellerinden alınmıştır.

KİLİSE BABALARINA GÖRE KADIN

Kilise Babaları Hristiyanlıkta yazıları din konusunda kural olarak kabul edilen, II. - VIII. yüzyıl arasında yaşamış kişilere verilen isimdir. İsmi Latince "baba" anlamına gelen pater sözcüğünden türemiştir. Kilise Babaları Hristiyanlık tarihine ve teolojisine önemli katkılarda bulunmuş, inancı sapkınlıklara karşı müdafaa etmiş ve Hristiyan öğretisini ilk yüzyıllarda muhafaza etmiş olan ilahiyatçılar veya piskoposlardır. Kilise babaları tüm Hristiyan âlemi ve mezhepleri tarafından saygı duyulan ve örnek alınan kişilerdir. Tertullian (160-220), Klemens (182-202), Origenes (184-254), Augustinus (354-430), Aziz Antoni (251-356), Nissalı Gregorius (331-399) gibi.

Kilise babalarının kadınlara dair görüşleri genelde olumsuzdur. Hristiyanlık kültüründe kadın yasak meyveyi Âdem'e yedirek onun cennetten kovulmasına, böylece insan neslinin günahkâr olmasına sebep olmuştur. Kadın yeryüzüne günahı getiren, erkeği mahveden, baştan çıkarandır. Bu sebeple kilise babaları evliliği zorunlu bir kötülük olarak görmüşlerdir.

Kilisenin ilk dönemlerinde Pavlus'un düşünceleri üzerinde durularak sorun abartılmış, bakirelik kutsal kabul edilmiş ve insanlar, düşüncelerini şehvetli görüntülerle dolduran şeytanla boğuşmak için çöllere çekilmişlerdi. Kilise bedeni çekici kılan her şeyin günaha yol açtığı noktasından hareketle banyo yapma alışkanlığına da hücum ediyordu.¹⁴

İlk Hristiyan kadınları sessizlik, iffetlilik, yardımseverlik ve sadece dua edicilik yönleriyle tanımlanıyorlardı. Ancak daha sonraları kadınların cemaate katılmaları din adamlarında kaygıya sebep oldu ve kadınlarla ilgili olumsuzlamalar gündeme geldi. Justin Martyr, İrenaeus, İskenderiyeli Clement, Origene ve Tertullian gibi ilk kilise babaları kadını, melekleri baştan çıkarma ve insan soyunun kötülüğü ile özdeşleştirmişlerdir. Havvâ'yı sadece ölümün değil, şehvetin de ilk işlenen günahın sonucu olarak dünyaya girişinden dolayı ayıplarlar. Ancak bir diğer dengeyi de gözetirler: Mesela Justin ve Irenaeus, Meryem'in, İsa'yı dünyaya getirmekle Havvâ'nın sebep olduğu yıkımı tamir ettiğini söylemekte; Clement de evlilik sözleşmesinin ve neslin, Tanrı tarafından yaratıldığını ifade etmektedir.

Onların kadınlarla ilgili sözleri, âdeta kadın cinsine karşı bir düşmanlık ve ağır hakaretler içerecek olumsuzluklar taşır. Aziz Ioannes Chrysostomos veya Augustin'in bu konudaki sözleri de böyledir. Nitekim Aziz Augustin kadınları kötülük dolu, kıskanç, kararsız ve tutarsız, bütün tartışmaların, kavgaların ve haksızlıkların kaynağı olarak takdim eder ve evlilikteki ilişkiyi de günah olarak görür. Nitekim Papa Gregoire, karı kocaların ilişkilerinin

¹⁴ B. Russell, *Evlilik ve Ahlak*, İstanbul 1993, s. 35-36.

de gûnahtan hâli olmadığını ifade etmiştir. Katolik kilisesindeki nikâh töreninde okunan duada, “Gûnahla düşmüşüm annemin karnına, gûnah işlemiş annem bana gebe kalırken.” denilmesi bu anlayışın ürünüdür. Cinsî ilişkinin gûnah sayılması evlilikten uzaklaşılmasına sebep olmuş, II. yüzyıldan itibaren kutsal bakireler kurumu ortaya çıkmış, bunlar kendilerini bakire olarak yaşamaya ve kiliseye hizmete adanmışlardır. Kutsal bakireleri kadın münzeviler izlemiş ve böylece kadın manastırları oluşmuştur. Manastıra kapanan rahibeler temizlik sembolü Hz. İsâ’nın eşleri olacaklardır. Hz. İsâ temizlik sembolüdür, çünkü Hz. Meryem onu cinsî ilişkiye girmeden doğurmuştur. Şu halde yapılacak tek şey Meryem gibi temiz ve iffetli kalmaktır.

Kilise babalarının yazıları kadınlara ilişkin ağır hakaretlerle doludur. Onların yazılarında kadın, tüm kötülüklerin anası, cehennemin kapısı olarak tasvir ediliyordu. Onlara göre kadınlar, kadın olduklarını düşünerek utanmalıydılar. Dünyaya getirdikleri belalardan ötürü sürekli bir ceza altında yaşamalıydılar. Düşüklüklerini anımsatan elbiselerinden utanç duymalıydılar, özellikle şeytanın en güçlü aracı olduğu için güzelliklerinden utanmalıydılar.

Hristiyanlıkta Havvâ ayartıcı ve baştan çıkarıcı olarak takdim edilmektedir. Hristiyanlık, Havvâ’nın yaratılışı ve hayatı ile ilgili olarak Tevrat’ta yer alan bilgileri kabul etmekte ve onu Meryem ile karşılaştırmaktadır. Kilise babaları arasında Meryem ile Havvâ’yı karşılaştıran ilk kişi Justin’e göre Meryem hayat ve sadakatin, Havva ise sadakatsizlik ve ölümün sembolüdür.

VI. yüzyılda kadınlar murdar kabul edildikleri için bir taşra konsili kadınların Evharistiya ayinine çıplak elle katılmalarını yasaklamıştır. Aynı şekilde mülkiyet ve miras yasaları da kadınların aleyhine değiştirilmişti ve ancak Fransız Devrimi’nin özgür düşünürleri tarafından kız çocukları yeniden miras haklarına kavuştular.¹⁵

Hristiyanlıkta kadın pistir ve ayartıcıdır, yeryüzüne gûnahı getiren ve insanın kaybetmesine sebep olandır. Havariler ve kilise babaları evliliği, zorunlu bir kötülük olarak kabul etmektedirler.

Tertullian’a göre yeryüzündeki bu hayatın yani düşüşün sorumlusu kadın/Havvâ’dır. Her kadın da ona göre birer Havvâ’dır. Tanrı’nın Havvâ’ya söylediği suç nedeniyle daha fazla acı çekerek yaşayacağı ifadesi (Tekvin 3:16) bugünkü kadınlar için de aynen geçerlidir. Ona göre her kadın Havvâ’nın suçunun sorumluluğunu taşır ve cezasını çeker. Çünkü kadınlar şeytanın kapısıdır. “Siz Tanrı’nın yasağını çiğneyenlersiniz.” diyerek Havvâ’yla sonradan gelen kadınlar arasında bir fark görmediğine işaret eder. “Sizler şeytanın saldırısına yiğitçe karşı koymak yerine hemen ona kandınız ve Tanrı’nın

¹⁵ B. Russell, *Evlilik ve Ahlak*, İstanbul 1993, s. 43-44.

imajını kolayca yok ettiniz. Sizin arzunuz, tutkunuz yüzünde İnsan Oğlu (Mesih) bile ölmek durumunda kaldı. Ve buna rağmen sizler üstünüzü başınızı düzeltmekle, elbiselerinizle meşgul değil misiniz?” şeklinde devam edip giden ifadelerinde Tertullian, bütün kadınları bir anlamda kötülüğün kapısı olarak nitelendirir ve onları bunca olana, insanoğlunun çektiği onca acıya rağmen hâlâ sorumluluğunu idrak edememekle suçlar.¹⁶

Tertullian şöyle demektedir: “Kadın! Sen sürekli paçavralar ve yas içinde dolaşmalısın; insan soyunu mahvettiğini unutturmak için gözlerin yaşla dolu olmalı, bakışların pişmanlığı göstermelidir. Kadın! Sen cehennemin kapısıdır. İnsan soyu yok olsa da evlenmeme yolu seçilmelidir.”¹⁷ Tertullian kadınlara şöyle hitap eder: “Siz her birinizin birer Havvâ olduğunu bilmiyor musunuz? Siz şeytanın çıkış kapısıdır; siz o yasak meyveden yiyersiniz, siz ilahî kanunu ilk terk edersiniz; siz şeytanın musallat olmaya cesaret edemediğini yoldan çıkarırsınız. Siz, Tanrı’nın gölgesi olan insanı kolayca mahvettiniz, ilahî emri terk etmenize gelince bu, ölümdür. Tanrı’nın oğlu bile ölmek zorunda kaldı. Ve hâlâ kendinizi ve üzerinizdeki elbiseyi süslemeyi mi düşünüyorsunuz?”

İlk dönem kilise babalarından Augustin’e göre erkek kadından daha üstün bir konumda yaratılmıştır. Ancak erkek sonradan kendi iradesinin orijinalliğini bozmuştur. Lakin erkeği bu duruma düşüren, yani iradesi vasıtasıyla kötülüğe kapı aralamasına neden olan ise bir kadındır. Augustin’e göre erkeği günaha sürükleyen kadındır.¹⁸ Augustin, kadının erkeğin gerisinde olduğunu düşünür. Ona göre kadının ikincil konumu, düşüşün bir sonucu değil Tanrı’nın yaratışının doğası gereğidir. Tanrı önce erkeği, sonra da onun bir parçasından kadını yaratmıştır ve bu durum düşüşten öncedir. Yine Augustin’e göre kadın, Pavlus’un I. Korintliler 7/11’de ifade ettiği gibi Tanrı’nın değil erkeğin suretinde yaratılmıştır.¹⁹

¹⁶ Tertullian, “On the Apparel of Women”, 1:1, *A Select Library Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, Philip Schaff (ed.), American Edition, Buffalo, 1886, c.4, s.14.

¹⁷ A. Bebel, *Kadın ve Sosyalizm*, İstanbul 1991, s. 90.

¹⁸ Augustine, *The City of God*, xii: 14, *The Works of Aurelius Augustine, City of God, Marcus Do ds* (ed.), vol. 1, T & T Clark, Edinburgh, 1913, 55.534-535.

¹⁹ Augustine, *The Literal Meaning of Genesis*, 9:3, *Ancient Christian Writers*, John Hainrond Taylor (ed.), Newman Press, New York, 1982, ss.73-74, 175-177, 298.

Augustin'e göre kadın Tanrı'nın aslî yaratma planının bir parçası olarak erkeğin gerisindedir. Ona göre kadın hiçbir zaman tam olarak erkekle eşdeğer olamaz. Havvâ'nın şahsında genel olarak kadınlara olumsuz bir bakış sergileyen Augustin, Âdem ve Havvâ'nın Tanrı'ya itaat etmek üzere yaratıldığını ancak onların özgür iradelerini Tanrı'ya itaatsizlik için kullandıklarını söyler. Yılanın ayartmalarına ilk olarak kanan Havvâ'dır. Bunun nedeni ise Augustin'e göre kadının daha düşük bir akla, anlayışa ve "eksik bir ruha" sahip olmasıdır. Onun kolayca kanmasının nedeni budur. Pavlus gibi evliliğe kısmi bir onay veren Augustin'e göre kurtuluşun asıl yolu ya da daha yüksek bir hayat için kurtuluş yolu bakire kalmaktır.²⁰

Aziz Augustin kadının kötülüğünü dile getiren ve bu konuda sonrakilere de etki etmek suretiyle büyük sorumluluk taşıyanlardan biridir. O, şöyle demektedir: "Kötülük dolu, kıskanç ve ne kararlı ne tutarlı bir yaratık olan kadın bütün tartışmaların, kavgaların ve haksızlıkların kaynağıdır." Augustin'in bu tavrı bütün Orta Çağ boyunca tekrarlanmaktadır. Augustin, "Annem bana günah işleyerek gebe kaldı." derken Aziz Jerome, "Kanuni bile olsa cinsî münasebetten fazla zevk almanın pek iyi bir şey olmadığını" belirtmektedir. Chrysostome da kadınla ilgili olarak şunları söylemektedir: "Kadın, gerekli olan bir kötülüktür, istenen bir beladır. Evin ve ailenin en büyük tehlikesidir. Ahlsız ve edepsiz bir sevgilidir. Yaldızlı, aldatıcı bir musibettir."

44

Aziz Jerome şöyle demektedir: "Evlilik her zaman hatadır. Onu yapmak durumunda olanlar, kutsanmasını yaptırarak kendilerini affettirmelidirler." O, kızı rahibe olan bir kadına: "Kızınız bir askerin değil İsa'nın karısı olduğu için kızıyor musunuz? O, size yüksek bir onur bağışladı; siz şimdi Tanrı'nın kaynanası oluyorsunuz." diye yazmaktadır.²¹

Augustin şöyle demektedir: "Evlenmeyenler, parlak yıldızlar gibi gökyüzünde parlayacaklar, onları dünyaya getiren anne-babaları ise sönmüş yıldızlara benzecekler."

Ancak Augustin'den önce benzer hatta daha katı düşünceleri bazı kilise babalarının da savunduğuna şahit olmaktadır. Örneğin;

Kilise babaları ve azizlerin hepsi kadın karşıtı söylem sahibidirler. Papa Gregoire VII'nin rahiplerin evliliği talimatı, reformcuların, özellikle de Calvin'in beden zevklerine karşı öfkesi ve her şeyden önce bizzat kutsal kitabın kadın karşıtı söylemi, Hristiyanlığın kadın algısını göstermektedir.

Orta Çağ Hristiyan dünyasında kadın ve evlilik öylesine kötülenmiştir ki Mâcon Konsili'nde (585) bir piskopos, kadının "homo (homme/insan)" diye adlandırılmayacağını belirterek itiraz edince, konsile katılan piskoposlar, Tevrat/Tekvindeki şu ifadeyi gündeme getirerek bu

²⁰ Augustine, *Holy Virginité*, XXVII, V, ss. 426,418.

²¹ M. B. Stock, *Histoire des femmes*, Paris 1968, s. 223.

iddiaya cevap vermişlerdir: "Tanrı insanı yarattığında, onu kendine benzer kıldı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı ve kutsadı. Yaratıldıkları gün onlara insan (homme) adını verdi." (Tekvin 5/1-2). Burada hem kadın hem de erkek için "homo" kelimesi kullanılmaktadır.²²

Hristiyan cemaat, Pagan kült ve âdetlere karşı kadınları korumak için, kadınların davranışlarını düzenleyen kurallar koymuştur.²³

Aziz Ambroise şöyle demektedir: "Âdem, Havvâ tarafından günaha sürüklenmiştir yoksa Havvâ, Âdem tarafından değil. Kadının, günaha sürüklediği erkeği hükümrân olarak kabul etmesi haklı olacaktır."

Hristiyanlığın ilk döneminde kadınlar sessizlik, iffetlilik, yardımseverlik ve sadece dua edicilik yönleriyle ön planda idiler, ancak daha sonra kaygılar dile getirilmiştir. Justin Martyr, Irenaeus, İskenderiyeli Clement, Origene ve Tertullian gibi ilk kilise babaları kadını melekleri baştan çıkarmak ve insan soyunu kötülüğe itmekle özdeşleştirdiler. Onlar Havvâ'yı, ilk işlenen günah sonucu sadece şehveti değil ölümü de dünyaya sokması sebebiyle ayıplarlar.

Buna bağlı olarak o dönemde kadının sosyal hayattaki durumu daha da kötüleşmiş, XII. asırdan itibaren Batı'da büyücü ve cadı avı başlamış, pek çok kadın cinlerle ilişkisi olduğu iddiasıyla yakılmış veya suda boğulmuştur. Orta Çağ boyunca Hristiyan dünyada, özellikle de kilise muhitinde yaratılış hikâyesinin temel alınarak bütün kadınların insanoğlunun düşüşüne sebebiyet verdiği kabul edilen Havvâ ile özdeşleştirilmesi ve ikinci derecede varlıklar olarak görülmesi, diğer taraftan Havvâ'nın antitezi olarak bir başka kadının, Meryem ananın öne çıkarılıp onun tanrı annesi olarak takdim edilmesi, yeni dönemde ise bu aşırılıklara tepki olarak feminizm ve kadın hakları tezinin ön plana çıkması, Hristiyanlığın kadın konusundaki tarihî tecrübesinin bir özeti mahiyetindedir.²⁴

Thomas Aquinas'a göre de kadınlar, kadın olarak Tanrı'nın imajında olamazlar. O kadını bedensel, iradesel ve entelektüel kapasiteleri eksik varlık olarak tanımlar. Aquinas, eksik bir varlık olarak kadının hem kendi kendisini hem de başkalarını yönetemeyeceğini dolayısıyla da sosyal hiyerarşinin biyolojik bir gereklilik olduğunu öne sürer.²⁵ Kadınlar cinsellikten uzak olarak ruhban hayatı yaşasalar bile geri planda kalmalıdır. Kadınların rahipliği doğal olarak engellenmişse de Tanrı onlara bazı peygamberi armağanlar verebilir. Kadın kilisede erkeklerin önüne geçmemelidir. Erkeklerin olmadığı yerde vaftiz sakramentini yürütebilirler.

²² G. Marsot, "Femme (Ame de la)", *Catholicisme*, Paris 1956, IV, 1175.

²³ O. J. Baab, "Woman", *The Interpreter's dictionary of the Bible*, Nashville 1962, IV, 867.

²⁴ Ömer Faruk Harman, "Kadın (İslâm Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın)", *DİA İstanbul 2001*, XXIV, 85-86.

²⁵ Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, I.95:1.

Kadının liderliği ya da erkek karşısındaki konumu konusunda reform hareketleri döneminde de bir değişiklik olmaz. Luther'e göre Tanrı kadını yaratmamış "inşa etmiştir". Yani Tanrı Havvâ'yı, Âdem gibi özgün bir varlık olarak yaratmamış; Âdem'in bedeninden aldığı bir parça üzerine inşa etmiştir. Böylelikle Tanrı Havvâ'nın müstakil bir varlık olmadığını gösterdiği gibi aynı zamanda erkek ve kadının bir bütünün iki parçası olduklarını da göstermiştir. Luther, kadın ve erkeğin bir bütünün parçaları olmaları bakımından eşit olduklarını düşünmekle birlikte kadınların erkekler kadar akıllı olmadığını düşünür. Ona göre Havvâ, Âdem kadar akıllı olmadığı için kolayca ayartılmıştır. Kadının erkeğe verilmiş tanrısal armağan olduğunu düşünen Luther'e göre kadın aslî gûnahtaki sorumluluğunun cezasını istemeden de olsa çekmek zorundadır. İdare tam olarak kocanıdır ve kadın Tanrı'nın emri olduğu için ona itaate mecburdur. Erkek, evi ve devleti yönetir, savaşları idare eder, sahip olduklarını, topraklarını ve bitkilerini bile savunur. Ona göre eş/kadın ise, duvara çakılmış çivi gibi olmak zorundadır; daima evinde oturmalıdır. Tâbi kadınların bu durumunun asıl sorumlusu ona göre Havvâ'dır. Şayet Havvâ, hakikate bağlı kalmaya devam etse, Tanrı'ya itaatten ayrılmasaydı kadın da erkeğin yönetimi altına girmeyecek, idari konularda erkeğin tam olarak yardımcısı ya da bir partneri olacaktı.

Calvin'e göre kadın erkekten sonra ve ona itaat etmek üzere yaratılmıştır. Bu yüzden ona göre kadınların yönetici olması yakışıksız ve çirkindir.

ORTA ÇAĞ HRİSTİYANLIĞINDA KADIN

Orta Çağ Batı toplumlarında kadınlar, haklardan mahrum bir durumdaydı. Hiçbir zaman erkeklerle aynı hukukî, dinî, siyasî, eğitim ve mülkiyete ait haklara sahip değildi. Orta Çağ'da kadınların, kilisedeki görevlerinden uzaklaştırılmaları neticesinde manastır hayatı gelişmiş, Hristiyan kadınlar manastırlara yönelmişti. Daha sonraları manastırların yozlaşması ve işlevini yitirmesi sonucu kilise, adanmış dulluk ve diyakoneslik müessesesini yeniden canlandırmıştır.

Orta Çağ'da manastırların çoğalması sonucunda kadınların manastırlardaki faaliyetleri daha da artmış, kilise içindeki aktiviteleri büyük ölçüde değişmiştir. Hastaların bakımı, fakirlere yardımcı olmak ve eğitmenlik onların özel görevleri haline geldi. Manastır kadınlara, verimli çalışabilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri yegâne mekân olarak takdim edilmiştir. VI. ve VII. yüzyıllarda kilise ileri gelenleri kadınları, her ne kadar kilise hiyerarşisine girme hakkından yoksun bırakmış olsalar da onların, tarıma açılmamış bölgelerde manastır kurmalarına engel olmadılar ve bu manastırların kurulmasına erkekler kadar kadınlar da katkıda bulundular. Manastırlar, barbarları Hristiyanlaştırma ve yeni toprakları tarıma açma gibi işlerin yanı sıra dinî eğitim ve öğretim merkeziydi.

47

Manastırlarda kadınlar idareci olarak görev üstlenmişlerdir. Baş rahibeler, manastırlardaki toplulukları IX. yüzyıla kadar yönetmişlerdir. X. yüzyılda İngiltere'de dört baş rahibe, parlamentoda lord olarak yer almışlardır. Alman baş rahibeler kendileri için para bile bastırmışlardır. XI. yüzyıl sonunda gündeme gelen Gregoryen inkılap ile kilise bünyesinde bir dizi reform yapılmış, rahiplere bekârlığın şart koşulması ve laiklerin dinî görevlerden ayıklanmaları yanında kadınlar, daha önce kilise bünyesinde yerine getirdikleri yüksek görevlerden uzaklaştırılmışlardır.

Kilisenin ve din adamlarının sert ve tavizsiz tutumu sonucu birçok seçkin kadın manastırlardan ayrılmış ve gönüllü yardım ve hayıraseverlik kuruluşları oluşturmuşlardır.

Batı'da üniversitelerin gelişmesi, manastırlardaki eğitim kalitesinin ciddi bir şekilde gerilemesi ile sonuçlanmış, ahlaki sebeplerle yapılan cinsiyet ayırımı ve kadınların dışlanması, rahibelerin seküler eğitimden ve daha önce aktif oldukları sosyal hayattan el-ayak çekmelerine neden olmuştur.

Kilise babaları ve ileri gelenlerinin kadınlara karşı işledikleri zulümlerin başında cadılık yaptıkları gerekçesiyle birçok kadının yakılması gelmektedir. XIII. yüzyıldan itibaren şeytanla ilişkiye girdikleri, böylece insanları fuhşa ve kötülüğe sürükledikleri ileri sürülen birçok kadının varlığı söz konusuydu. Potansiyel tehlike olarak görülen bu kadınlara karşı

büyücü ve cadı avı başlatan kilise, onları çok ağır biçimde cezalandırmıştır.

Reformla birlikte Hristiyanlığın kadınla ilgili bazı telakkileri değişmekle beraber yine de genel kanaatler varlıklarını sürdürmüştür. Manastırlardaki rahip ve rahibelerin hayatlarının tabiat kanununa aykırı olduğunu ilk kez apaçık bir şekilde söyleyen Luther olmuştur. Protestanlık, Katolik kilisesinin özelliği olan bakireliği övmeyi bırakmıştır. Protestan reformuyla beraber manastır hayatında genel bir düşüş görüldü ve evlilikler yaygınlaştı. Protestan kilisesinde de kadınların kilisede görev yapmalarıyla ilgili kesin bir hüküm yoktur. Protestanlıktaki bireyciliğin gelişimi kadının, ilk kilisedeki yararlı konumuna geri dönüşü sağlayamamıştır. Reformcu kilise, kadına aktiviteleri için yer vermemiş, eğitim standartlarını ve fırsatlarını düşürerek kadının iki yüz yıldır ev dışı aktivitelerini, onu evine kapatarak mahkum etme eylemine girmiştir.

MODERN ÇAĞLARDA KADIN

48 ►

XIX. yüzyılla beraber, yüz yıldır kilise dışında kalan Protestan kadınlar kendilerine kilisede yer buldular. Genç Hristiyan Kadınlar Birliği, Kadınların Hristiyan Hoşgörü Birliği, Ulusal Anneler Birliği, Çalışan Kızlar Kulübü gibi kuruluşların hepsi dinî kuruluşlar olup kadınların şahsi teşebbüslerinin eseridir. XIX. yüzyılda kadın cemaatleri erkek cemaatlerinden çok fazlaydı. Diğer taraftan Pazar Okulları da kadınlar için kilise hizmetlerinde geniş bir saha açtı ve bunun için eğitimin gerekliliği kabul edildi. Bir yüzyıl sonra kadınlar için yükseköğretimin gerekliliği sorgulandı ve gerekli görüldü. Bu yüksekokullardan mezun olan kadınlar misyonerlik sahalarında çalışmışlar ve modern misyonerlik anlayışının gelişmesiyle kadına verilen önem de artmıştır.

Kimi Protestan kiliselerinde erkeklerin, kiliseleri kadınlara bırakmalarına karşılık Katolik kilisesi bu konuda hiç taviz vermedi. Giderek erkeklerin terk ettiği Protestanlık daha çok bir kadınlar kilisesi durumuna geldi. Bu, kilisenin Avrupa'da siyasi denetimi ele geçirmesinden sonra kadınları manastırlara kapatmasının ters tepmesi demekti.²⁶

Kadınların kiliseye dönüşü ile birlikte, rahip ve papaz olabilmeleri yeniden ve daha kuvvetli olarak gündeme geldi. Kadınlara karşı tutumu çok uzun zamandan beri zaten olumsuz olan Katolik kilisesi hiyerarşik yapısı içinde ve mahalli kiliselerde kadınlara iktidar hakkı tanımadı. Kadınların, Katolik kilisesi hiyerarşisinde yer alabilmek için Vatikan'a yaptıkları başvurulara hep karşı çıktı. 1980'lerde birçok Katolik, Vatikan'ın fikir değiştirip kadınları rahip olarak

²⁶ M. French, *Kadınlara Karşı Savaş, İstanbul 1993, s.103.*

alacağını umuyordu fakat Papa Jean Paul II, 1988'deki mektubunda kadın rahipler yasağını yeniden onayladı. Bu asırda congregationalistler ve özellikle İngiltere'deki Baptistler kadınları kilise görevlerine kabul eden ilk kişiler olmuştur.

1950'den itibaren Roma Katolikleri ve Ortodokslar dışındaki dinî hareketler kadınların papazlık mevkiine yükseltilmesine izin vermiştir.²⁷

Anglikan Kilisesi'nin, bundan böyle kadınların da papaz olabileceği kararını alması ve otuz iki kadın papazın göreve başlayacağını açıklamasından sonra durum karıştı. 1989'da siyahi bir kadın olan Barbara C. Harris, dünyanın ilk Episkopal rahibi oldu.

KİLİSE HUKUKUNDA KADIN

Tanrı önünde cinsiyetlerin eşitliğini tasdik ettikten (Tekvin 3/28), Hristiyan ailede kadının asaletini yeniden sağladıktan (I. Korintoslular 7/3; Efesoslular 5/25; Koloselilere Mektup 3/19) sonra Pavlus, dinî hayatta kadınların tâbi olacakları kuralları belirlemiştir. Buna göre dua ettiğinde veya konuştuğunda başını örtecektir (I. Korintoslular 11/4); Hristiyan cemaatlerde sessizliğini koruyacaktır (I. Korintoslular 14/34); onun görevi öğretmek değil dinlemektir (I. Timoteos 2/11). Pavlus'un belirlediği bu normlar kilisede, kadınların kimi kilise görevlerinden ve ibadetle ilgili işlerden uzaklaştırılması olarak anlaşılmıştır.

49

Bugün de kilise hukuku kadını birçok hukuki yetersizlikler ve eksikliklerle nitelemektedir.

Katolik Kilisesi'nin ilmiyal kitabı olarak II. Vatikan Konsili sonrasında papanın talimatıyla hazırlanan ve *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri* adıyla Türkçeye çevrilen (İstanbul 2000) kitapta kadın ile ilgili olarak şu tespitler yapılmaktadır: "Erkek ve kadın yaratılmışlardır, kısacası Tanrı tarafından istenmişlerdir. Bir yandan insan kişiler olarak, öte yandan karşılıklı kadın ve erkek varlıklarıyla tamamen eşittirler. Erkek olmak, kadın olmak Tanrı tarafından istenilen iyi bir gerçektir. Erkek ve kadın aynı onurla "Tanrı suretinde" yaratılmışlardır. Erkek ve kadın birbirleri için yaratılmışlardır Tanrı onları "yarım" ya da "eksik" yarattığı için değil, birbirlerine yardımcı olabilmeleri ve birbirlerini tamamlayabilmeleri için yaratmıştır."²⁸

Kilise içinde ve Mesih'te kesin olarak kadın erkek ayrılığının olmadığını iddia eden araştırmacılar genel olarak kadının kilise içerisindeki konumunu açıklamak için dört hususu

²⁷ D. M. Lake, "Women in the church"; *The New International Dictionary of the Christian Church*, Exeter 1974, s. 1057-1058.

²⁸ *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, s. 102-103.

öne çıkarırlar: i) ilk olarak kadınlar, (Mesih'in) dirilişinin ilk şahitleri ve ilk haber verenleridir. ii) kadınlar tıpkı erkekler gibi tam olarak Kutsal Ruhun etkisi/kontrolü altındadırlar. iii) Kitabı Mukaddes birçok kadın portresini, Tanrı'nın halkına liderlik etmeleri ve otoriteleriyle ön plana çıkarır. iv) ve Pavlus, Galatyalılar 3/ 28'de kadın ve erkeklerin Mesih'te eşit olduklarını deklare eder.²⁹

SONUÇ

Her ne kadar günümüzdeki birçok savunmacı Hristiyan, kutsal metinlerin kadının ikircikliği ve kurtuluşu konusunda olumsuz bir yaklaşım sergilemediğini iddia etse de özellikle Pavlus'un mektuplarında yer alan pek çok ifade kadına olumsuz yaklaşımları destekler niteliktedir. Ancak Pavlus yerine eleştiri oklarının Augustin ve Aquinas gibi kilise babalarına yönelmiş olması sanki onların marjinal bir yorum yaptıkları izlenimini doğurmaktadır. Fakat Augustin, Tertullian, Aquinas ve hatta Luther ve Calvin gibi pek çokları yorumlarını çoğunlukla ya Pavlus'un sözlerine ya da Eski Ahit'teki yaratılış öyküsüne dayandırmaktadırlar. Şayet bir sorgulama yapılacaksa başlanılması gereken yer Augustin'den ziyade Pavlus olmalıdır. Pavlus'un bir çelişki gibi duran eşitlik bağlamındaki sözleri de bulunmaktadır ki Pavlus savunucuları kendilerine dayanak olarak ısrarla bu ifadeleri göstermektedirler.

50 ►

Kadın, bütün Hristiyan tarihi boyunca hep ikincil konumda kalmış ve çoğu zaman kötülükle vasıflandırılmıştır. İncillerde İsa'nın çok yakınında olan kadınlardan söz edilmiş ve İsa'nın çarmıha gerilişine ve dirilişine şahit olanların yine bu kadınlar olduğu belirtilmiş olmasına rağmen orada bile kadınlar ısrarla geri planda kalmıştır. Kadınların havariliğinden ya da İsa'nın mesajını taşıyıp taşımadıklarından söz edilmemiştir. Çarmıh ve diriliş esnasında İsa'nın yanında olduğu belirtilen Mecdelli Meryem gibi kadınların kanoniklerin aksine apokrif metinlerde yüceltildiği görülmektedir. Yine merkezi kilisede değil Montanistler, Valentinistler ve Gnostikler gibi marjinal gruplarda kadınların ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Yine marjinal ve heretik gruplar Hristiyanlığın ilk dönemlerinden beri kadına karşı daha olumlu bir bakış açısı ortaya koymuşlardır. Mecdelli Meryem ve Thecla gibi geleneksel Hristiyanlık içinde değer verilmeyen kadın figürler bu gruplar tarafından ısrarla öne çıkarılmışlardır. Hristiyan tarihi boyunca kadının kilise hiyerarşisinin dışında tutulması, kurtuluşunun birinci derecede eşine bir anlamda erkeğe bağlı olarak addedilmesi, toplum içerisinde ön planda olmasına müsaade edilmediği gibi söz alıp konuşmasına bile imkân verilmemesi, kilisenin tutumuna karşı reaksiyonların gelişmesine neden olmuştur. Kimilerince mitolojik bir öykü olarak kabul edilse bile Thecla'nın mücadelesi inanan bir kadının birey olarak var olma ve kendi ayakları üzerinde durma çabasıdır.

²⁹ Cengiz Batuk, "İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı?", *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos 2008, c. XI, sayı 31, s. 23.

Hristiyan teolojisinin kadına bakışında tarihsel şartların etkili olduğunu savunan araştırmacıların iddialarını destekleyen göstergelerden birisi de bugünün Hristiyan dünyasında kadına yaklaşımda eskiye nazaran ciddi düzeyde iyileşme yaşanıyor olmasıdır. Kuşkusuz bunda da modern dünyadaki siyasal ve sosyal gelişmelerin etkisi büyüktür. Kadının toplum içindeki statüsünde meydana gelen değişimler, iş hayatındaki farklılaşmalar, kırsal yaşamın yerini alan kentli yaşam kadının evin dışında da olabileceğinin ortaya çıkması ve feminizm gibi reaksiyonlar kiliseyi de anlayışında revizyonlar yapmaya zorlamıştır.

Geleneksel Hristiyan düşüncesine mensup insanlar da kutsal metinlerdeki kadına olumlu yaklaşan ifadeleri öne çıkarma ve gerek kutsal metinlerdeki ve gerekse öncü din adamlarının metinlerindeki olumsuz ifadeleri farklı gerekçelerle açıklama ve hafifletme yoluna gitmektedirler.³⁰

XX. yüzyılda Hristiyan dünyasında feminist hareketlerin gelişmesiyle birlikte Hristiyan tarihi ve teolojisi üzerine feminist yorumlar da gelişmeye başladı. Onlara göre feminizm, Mesih'in öğretisinde yer almaktadır fakat hiçbir zaman dinî bir kuvvet olarak kendini ortaya koymamıştır.

Diğer taraftan Hristiyanlığın kadına, daha önceki kültürlerde görülmeyen bir statü kazandırdığı, erkekle kadın arasında ayırım olmadığını vurguladığı, evliliği bir sakrament (dinî sır ve ayin) haline getirmekle kutsallaştırdığı (Efeslilere 5/32), boşanmayı yasaklamak suretiyle de evlilik müessesesine gereken önemi verdiği belirtilmektedir.

³⁰ Cengiz Batuk, "İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı? Hristiyanlıkta Kadın Sorununa Genel Bir Bakış", *Dinî Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos 2008, c. 11, s.31, ss.19-48.